

BEYRUT VİLAYETİ'NDE AMERİKAN MİSYONER OKULLARI ve SURİYE PROTESTAN KOLEJİ

Şamil MUTLU*

Özet

Bu çalışmada, 19. Asrın başlarında Osmanlı topraklarında başlayan Amerikan Protestan misyoner hareketlerinin merkezi haline gelen Beyrut Vilayeti'ndeki Amerikan misyoner okulları ve bu çerçevede tesis edilen Suriye Protestan Koleji (Beyrut Amerikan Üniversitesi) bütün detayları ile ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Beyrut, Misyoner, Protestan okulları, Amerikan Üniversitesi, Suriye Protestan Koleji, Presbyterian Board, New York.

Osmanlı Devleti'nde Amerikan misyonerlerinin eğitim faaliyetlerini ilk başlattıkları bölge ve yer Beyrut Vilayetidir. Amerikalı ünlü misyoner William Goodell tarafından Osmanlı topraklarında ilk Amerikan okulu 1824'de Beyrut'ta açıldı¹. Bu tarihten sonra hızla artan Amerikan okullarının sayısı 1903 tarihinde 60'a çıkmıştır². Özellikle kızların eğitime büyük önem veren

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü; sammut@istanbul.edu.tr

¹ Bu okul günümüzde Beyrut Amerikan Üniversitesi adıyla faaliyetlerini hala sürdürmektedir. Uygur Kocabaşoğlu, *Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika*, İstanbul 1989, s. 59

² Bazı okulların zamanla kapanıp açıldığı göz önünde tutulur ise Amerikan okullarının sayısı ortalama 40 civarındadır. Bu okul sayısının sağlanması için Zühdü Paşa'nın Protestan okulları ile ilgili hazırladığı tabloya ve bakılabilir. bkz. Atilla Çetin, "II. Abdülhamid'e Sunulmuş Beyrut Vilayeti'ndeki Yabancı Okullara Dair Bir Rapor", *Türk Kültürü Dergisi*, sayı 253, Ankara 1985, s. 316-324.

ŞAMİL MUTLU

Amerikan misyonerleri, Osmanlı topraklarında ilk kız okulunu 1830 yılında açtılar³. 1903 tarihli Amerikan sefaretinin verdiği deftere göre Beyrut'taki Amerikan okulların sayısı II. Mahmud devrinde 1 iken, Abdülmecid döneminde açılan 20 okul ile 21'e, Sultan Abdülaziz devrinde (14) okul ile sayı 35'e ve bu okullar ile mücadele etmeye çalışan II. Abdülhamid devrinde en fazla artışla sayıları 60'a ulaşmıştır.

Okulun Bulunduğu Yer	Tesis Tarihi	Sayısı
Beyrut	1866	1
"	1845	1
"	1862	1
"	1841	1
"	1833	1
Cedide Merciyun Kazası	1851	4
Deyr-i Meymas	1861	2
İblü's-Süki	1852	1
Belat	1858	1
Harbe	1865	1
El-Haym	1852	1
Kalia	1858	1
Sitraü'l Batih	1885	6
Sayda Kazası, Sayda	1852	1
Arbe	1866	1
Cıbaü'l Hilave	1866	1
El-Bakriye	1885	1
Muammerye	1888	1
Mecidel	1885	1
Sur Kazası, Almâ	1850	1
Kana	1850	1
Tebnin	1857	1
Deybel	1880	1
Akka, El-Besa	1880	1

³ Mustafa Halidi-Ömer Ferruh, *Misyonerler Eğitim ve Siyaset*, İstanbul 1991, s.38.

BEYRUT VİLAYETİ'NDE AMERİKAN MİSYONER OKULLARI

Trablus	1854	3
El-Mitâ	1854	1
Hısın Kazası, Ammâr	1879	1
El-Kime	1881	1
Hab-Nimra	1874	1
Haribe	1872	1
Marmarita	1875	1
El-Mezible	1890	1
Ayn-Barde	1893	1
El-Makbere	1902	1
Akkâr Kazası, Beynu	1866	1
Ci'ar	1874	1
El-Minare	1888	2
Şeyh Mehmed	1869	1
Yezbine	1890	1
Cebraîl	1892	1
Rahye	1896	1
Safita Kazası, El-Yezdiye	1898	1
Meştâü'l-Helâ	1879	2
Beyt-i Sabât	1892	1
Burc-i Safita	1864	2
Badârâ	1896	1
Toplam⁵		60

I) Suriye Protestan Koleji: El-Medresetü'l-Külliyetü's-Suriyetü'l-İnciliyye

Osmanlı makamlarınca kısaca "Külliyeye Medresesi" diye adlandırılan bu okul, Osmanlı topraklarında Robert Kolej'den sonra açılan ikinci yüksek dereceli okuldur. Okulun kurulma çalışmaları ünlü Amerikalı misyoner Prof. Dr. Daniel Bliss tarafından 1861-1862 senelerinde New York'ta yapılmıştır. Nihayet okulun kurulmasına 1864 tarihinde karar verilmiş ve 1866 tarihinde Raşit Paşa'nın Suriye valiliği sırasında verdiği izinle eğitime başlamıştır⁴. Okul,

⁴ BOA, ŞD, 2288/33, lef 1, s.4.

başkanlığını Morris Jessup, Stewart Dodge, William Dodge, Samuel Ens, Aleksander Meysland, Efrat Meysi'den oluşan New York'ta müteşekkil bir heyet tarafından idare edilmekte olup, tıp, eczacılık, ilmiye (Dil, edebiyat, felsefe) ve hazırlık bölümleri bulunan okul, ilk mezunlarını ilmiye bölümünden 1870'de vermiştir⁵. 1874'de bir de rasathane açılan okulda Arapça eğitim yapılırken, ilmi kısmı 1880, tıp kısmı 1887'de İngilizce eğitime geçmiştir⁶. Re's-i Beyrut denilen yerde 1871'de temeli atılan kampus binasına 1873'te nakledilen okul⁷, Beyrut idare meclisinin 1882 tarihli kararıyla vergiden muaf olmuştur⁸. Kampusta asıl okul binası dışında, tıp, eczacılık, rasathane, Daniel Bliss'in evi, öğretmenlere ait daireler, büyük bir toplantı salonu, kimya laboratuvarı, kütüphane ve Johanniter Hastahanesi bulunmaktadır. Dainel Bliss tarafından 1902'ye kadar idare edildikten sonra yerine oğlu Howard Bliss okul müdürü olmuştur.

Aşağıda takdim ettiğimiz tablolara bakıldığı vakit, 1900 tarihinde çoğunluğu profesörlerden oluşan eğitim kadrosunun aynı zamanda ilahiyat eğitimi aldıkları gözden kaçmayacaktır. Okulun yönetim kadrosu ve öğretmenlerinin isimleri:

⁵ Uygur Kocabaşoğlu, okulun ilk mezunlarını 1871'de verdiğini söylemekte ise de, bu hatalıdır. Zira 1871'de tıp bölümü ilk mezunlarını vermiştir. Bkz. Uygur Kocabaşoğlu, "Osmanlı İmparatorluğu'nda XIX Yüzyılda Amerikan Yüksek Okulları", *Bahri Savacı'ya Armağan*, Ankara 1988, s.309(bundan sonra U. Kocabaşoğlu, "Amerikan Yüksek Okulları" şeklinde kısaltılacaktır).

⁶ *BOA, ŞD*, 2288/33, lef 1, s.4. U. Kocabaşoğlu, "Amerikan Yüksek Okulları", s.309'da eğitim dilinin 1875'de İngilizce'ye dönüştürüldüğünü söylüyor ise de bizim kullandığımız kaynakla uygunluk göstermemektedir. İstifade ettiğimiz kaynak okulun kendi yayını olması itibarıyla ona itibar ettik.

⁷ Hoca Mihail El-Azzuzi mülkü iken 3 M. 1285/26 Nisan 1868 ve 20 L. 1286/23 Ocak 1870 tarihli iki senetle okula bağışlamıştır. Okulun mülklerinin 1910 tarihindeki kıymeti 2.00.411 kuruştur. Bkz. *BOA, ŞD*, 2309/14, lef 3. Bütün bu mülklere sahip Suriye Protestan Koleji'nin mevcudiyeti 15 Ocak 1907'de tasdik edilmiştir. Bkz. *Aynı belge*.

⁸ *BOA, ŞD*, 2288/33, lef 5.

BEYRUT VİLAYETİ'NDE AMERİKAN MİSYONER OKULLARI

Beyrut Amerikan Üniversitesi Yönetim Kadrosu ⁹		
Papaz Daniel Bliss (Müdür)	Doktor	
Papaz John Kraford (Müdür yardımcısı)	Doktor	
Papaz William Eddy (Kâtip)	Doktor	
1898 senesi		
Papaz William Bird		Abeyh
Papaz Oscar Herden		Sûkü'l-Garb
Papaz William Karslu	Tıp doktoru	Şiveyr
Papaz George Philips		Şam
Papaz George Post	Öğretmen, Tıp doktoru, Cerrah	Beyrut
Papaz George McKey	Öğretmen	Beyrut
Papaz Yuvin	Doktor	Kahire
1899 senesi		
Papaz John Kraford	Doktor	Şam
Papaz William Eddy		Sayda
Papaz William Jessup		Zahle
Papaz George Ford	Doktor	Sayda
Papaz Franklin Heskens		Zahle
Papaz William Nelson	Doktor	Trablus
Papaz İra Hers	Tıp Doktoru	Trablus
1900 senesi		
Papaz James Enss	Doktor	New York
Papaz William Eddy	Doktor	Beyrut
Papaz Henry Jessup	Doktor	Beyrut
Papaz Samuel Jessup	Doktor	Sayda
Papaz George Doltel		Deyrû'l-Kamer
Papaz Friedric Marsh		Trablus
Papaz Stewart Kraford		Şam

⁹ BOA, ŞD, 2288/33, lef 1, s.6-8.

Eğitim Kadrosu ve Branşları		
Papaz Daniel Bliss	Felsefe, Edebiyat ve Kitâb-ı Mukaddes Şerhi	Prof. Dr. Edebi Felsefe, Dîn
Papaz George Post	Cerrah, Göz ve Kulak Hastalıkları	Prof. Dr.
Papaz Harki Porter	Tarih ve Felsefe doktoru	Prof. Dr. Felsefe
Robert Post	Riyaziyat, Heyet ve Astronomi (müdür)	Prof. Öğretmen
Hers Graham	Patoloji ve Tıp	Prof. Dr. Tıp
Alfred Eddy	Tıp İlimleri	Prof. Öğretmen
Walter Adams	Kimya ve Tıbbî Maddeler	Prof. Dr. Tıp
Papaz Techarles Webster	Teşrih ve Cild Hastalıkları	Prof. Dr. Tıp
John Neysli	İngiliz Dili ve Edebiyatı	Prof. Öğretmen
Franklin Moor	Çocuk İlimleri ve İnsan Fizyolojisi	Prof. Dr. Tıp
Cebr Zomit	Arap Dili	(Profesör naibi)
Eymi Şimorel	Fransız Dili	(Profesör naibi)
James Seweyn	İngiliz Dili	İ. öğretmen
William Hall	İstidadi kısmı müdürü	Öğretmen
Techarles Vezner	İngilizce	Öğretmen
Şükrü Malûf	Kütüphane	Öğretmen
Halil Sabit	İstidadi kısmı	
David Eftimos	Eczacı	
Nesib Bedr	İstidadi kısmında	Öğretmen
Dan Wood	"	
Friedric Jessup	"	
Faris El-Hûrî	"	
Buls El-Hûlî	"	
Reif Şedûdî	Arapça Yazı Öğretmeni	
Elizabeth Macintosh	Hastabakıcı	

1) Ders Programları

Okulun ilmiye bölümü kendi içerisinde mübtedin, muhavvelin, müderrikîn, müntehin sınıfları olmak üzere dörde ayrılmaktadır. İلميye kısmında ilahiyat dersleri programda var iken, Tıp ve eczacılık eğitiminde ilahiyat derslerine yer verilmediği görülmektedir. Tıp okullarından mezun öğrencilerin muadeletini ancak Mekteb-i Tıbbiye-i Şâhâne'de bir heyet huzurunda imtihan verilmesi şartıyla kabul eden Osmanlı Devleti, Fransız tıp okullarına gösterdiği kolaylığı uzun seneler Amerikan tıp okuluna

BEYRUT VİLAYETİ'NDE AMERİKAN MİSYONER OKULLARI

göstermemiştir¹⁰. 1902 tarihinde ruhsat almak için uğraşan Suriye Protestan Koleji'ne İstanbul'da yapılan doktora imtihanlarına katılma şartıyla ruhsat verilebileceği kararlaştırılmıştır¹¹. Beyrut'ta bulunan Suriye Protestan Koleji mezunlarına verilen diplomalar Amerika'dan isim yerleri açık olarak gönderilmekte ve okulu bitiren öğrencilere bu diplomalar verilmektedir. Oysa, Osmanlı devleti tıp diploması verme hakkının kendisine aidiyeti konusunda uzun seneler direndikten sonra 1910'larda yerinde imtihan yapılabileceğini kabul etmiştir¹².

İlmiye Kısmı ¹³			
Mübtedîn	Haftalık Saat	Muhavvelîn	Haftalık Saat
Arapça	5	Arapça	4
İngilizce	5	İngilizce	4
Fransızca	4	Fransızca	4
Riyaziyat	5	Riyaziyat	7
Fizyoloji	4	Tarih	4
Tabii Coğrafya	4	Tabii Felsefe	4
Kitâb-ı Mukaddes	1	Kitab-ı Mukaddes	1
	28		28
Müderrikîn	Haftalık Saat	Müntehîn	Haftalık Saat
Arapça	3	Arapça	3
İngilizce	3	İngilizce	3
Fransızca	3	Fransızca	3
Riyaziyat	4	Edebî Felsefe	4
Tarih	4	Mantık	3
Mantık	3	Siyasi İktisat	3
Siyasi İktisat	3	Düşünce Felsefesi	4
Kimya	6	Gök İlmi	6
Hayvan	4	Nebat (Bitki)	3
Kitâb-ı Mukaddes	1	Fizyoloji	3
		Kitab-ı Mukaddes	1
Toplam	34	Toplam	36

¹⁰ Amerikan sefaretî tarafından, Fransız Tıp okulu öğrencilerini imtihan için gelen heyetin Amerikan tıp okulu öğrencilerini de imtihan etme isteği için bkz. *BOA, MV, 104/21; MV, 104/28*.

¹¹ *BOA, ŞD, 2721/32; BOA, Y.A. Res, 118/37*.

¹² Osmanlı Devleti'nin yerinde imtihan kararı vermesinde, Fransızlara yapılan ayrıcalıklı uygulamanın etkisi çok büyüktür. Bkz. *BOA, ŞD, 2791/63; BOA, BEO, 280665*.

¹³ *BOA, ŞD, 2288/33, lef 1, s.34-36*.

İstidâdi Kısım¹⁴

Birinci sene	Haftalık saat
İngilizce	14
Arapça	4
Hesap	2
Kitâb-ı Mukaddes	3
İkinci Sene	23
İngilizce	8
Arapça	4
Fransızca	4
Hesap	4
Kitâb-ı Mukaddes	3
Üçüncü Sene	23
İngilizce	13 (2 faslıda)
Arapça	4
Fransızca	4
Hesap	4
Coğrafya	3
Kitâb-ı Mukaddes	3
Dördüncü Sene	18
İngilizce	4
Arapça	4
Fransızca	4
Hesap	4
Tarih	3
Coğrafya	3
Kitâb-ı Mukaddes	3
Toplam Ders Saati	25

¹⁴ BOA, ŞD, 2288/33, lef 1, s. 20-23.

BEYRUT VİLAYETİ'NDE AMERİKAN MİSYONER OKULLARI

Tıbbiye Kısmı ¹⁵			
	Haftalık Saat		Haftalık Saat
1. Sene		3. Sene	
Kimya	6	Nazarî ve Amelî Patoloji	5+4+3
Teşrih	5	Cerrahiye	5+4+4
Histoloji	4	Doğum	3
Nebât	3	Kadın Hastalıkları	3+4
Hayvan	4+4	Cilt Hastalıkları	3
Toplam	28	Hijyen	3
2. Sene		Toplam	40
Teşrih	5	4. Sene	
Tıbbî Malzemeler ve Sirapimotya?	5	Nazarî ve Amelî Patoloji	4+4+3
Fizyoloji	5	Cerrahiye	5+4+3+4
Hijyen	3	Göz ve Kulak Hastalıkları	3
Toplam	18	Bakteriyoloji	2
		Tıbb-ı Şer'î	1
		Kadın Hastalıkları	3+4
		Toplam	40

Eczacılık Kısmı ¹⁶			
	Haftalık Saat		Haftalık Saat
1. Sene		2. Sene	
Nebât	3	Hayvan	4
Kimya	10	Kimya	8
Kimyevî Tahlil	8	Kimyevî Tahlil	7
Tıp Maddeleri	5	Tıp Maddeleri (Ecza Kimyası)	4
		Ecza	2
		Ecza İlimi	2
Toplam	26		27

¹⁵ BOA, ŞD, 2288/33, lef 1, s. 51-54.

¹⁶ BOA, ŞD, 2288/33, lef 1, s. 58-59

2) Suriye Protestan Kolejinden Mezun Olan Öğrenciler.

1897 yılına kadar 3 bölümden mezun olan öğrenci sayısı 383 kişi olup, bunların büyük bir kısmı Arap vilayetlerinden gelmektedirler. Mezunlarının büyük bir kısmının resmî görevlerde olduğu aşağıda verilen tablo incelendiğinde anlaşılacaktır. İsimlere bakıldığında, Müslümanların bu okullara devam etmeleri yasak olduğu halde bir şekilde imkan yarattıkları anlaşılmaktadır.

Tıp Kısmı ¹⁷			
Mezun Olan Öğrencinin İsmi	Tarihi	Geldiği Yer	Mesleği
Nâsır Hamet	1871	Hammânâ	
Yusuf Haccâr	"		
Selim Zeyâb	"		
Reşid Şükrullah	"	Ba'bedâ	
Şibli Şimil	"	Kahire	
Selim Faric	"	Beyrut	
Esad Haddâd	1872	İskenderiye	Alman Hastahanesi Başhekimi
Beşare Zelzele	"	Tanta	Gazeteci
İlyas Şükrullah	"	Beyrut	
Halil El-Azûri	"	Azûr	
Selîm Atiyye	"	Sûkû'l-Garb	
İbrahim Avz Arabilî	"	New York	Gazeteci
İlyas Kıtâlî	"	Kahire	
İbrahim Meşake	"	Şam	
Selim Cıh	1873	Beyrut	
Emin El-Halbî	"	Hama	
İbrahim Zomit	"	Şiyâh	
Numan İsa	"		
Selim Ferh	"	Zahle	
Şehdân Nehrâ	"		
Kaysir Ebelâ	1874		
Circis Rûhana		Vâdi-i Şehrûr	
İskender Trablusî		Meşgare	

¹⁷ BOA, ŞD, 2288/33, lef 1, s. 80-88.

BEYRUT VILAYETİ'NDE AMERİKAN MİSYONER OKULLARI

Kayser Garib		Yafa	İngiliz Misyon Hastahanesinde Doktor
Faris Sahyûn	1875	Beyrut	
Süleyman Meşake	"	Beytü'd-dîn	Lüban Ordusunda Doktor
Selim Amûn	1876	Cezzin	Cezzin Kaza Kaymakamı
Fazlullah Avz Arabili	"		
Melhem Felihan	"	Kirebenya	İngiliz Hükümeti Doktoru (Kıbrıs)
Mihail Marya	"	Trablus	
Davud Meşake	"	Lübnan	Lübnan Ordusunda Asker
Emin Mağbgub	"	Femagosta	İngiliz Hükümeti Doktoru (Kıbrıs)
Emin Ebu Hâtır	1877	Zahle	Belediye Tabibi
Davud Ebu Şiar	"	Şam	
İbrahim Teclâ	"	Tanta	
Murad Azûri	"	Sayda	Belediye Tabibi
İskender Meşake	"	Şam	
Beşâre Mensi	"	Brummana	Hastahane Tabibi
Esad Beşir	1878	Kesbâ	
Yusuf Anhuri		Diyarbakır	Belediye Tabibi
Yusuf Küheyl		Şam	
Yakub Mellât		Babedâ	
Betras Nasif El-Lebekî		Adana	
Salim Ebu Halil	1879	Sûr	
Emin Haddâd		Beyrut	
Zâhir Zeanî		El-Betrûn	Betrûn Kaza Tabibi
Habib Topçî		Beyrut	Rum Hastahanesinde Tabib
Abdullah Musa		Hammânâ	
Faris Mellat	1880	Babedâ	
Said Nasreddin	"	Kefr Miti	
İbrahim Zareb	1881	Sûr	Belediye Tabibi
Esad Selim		Burcu'l-Berâce	
Metri Es-Siyûfî		Trablus	
Habib Şchlavî		Şam	Belediye İkinci Tabibi
Edib Kadure		Beyrut	
Şükrü Ebu Tacî	1882	Yafa	
Siman El-Hürî	1882	Beyrut	Rum Hastahanesinde Tabib
Selim Davud			
Şâkir El-Dabgî		Hasbaya	
Yusuf Selim		Şuyfat	Şûf Kazası Tabibi

Vehbe Salîbî		Sûkû'l-Garb	
Mihail Müsellem		Zahle	
Nasif El-Matran		Baalbek	
Halil Hayrullah	1883	El-Mansûre	
Esad Rehâl		Cedide Merciyun	Belediye Tabibi
Halil Saade		Kudûs	Yahudi Hastahanesinde Tabib
Philip Malûf		Ramallah	
Anton Meylan			
Nikola Nemr		Kahire	
Selim Beşir	1884	Doma	
İskender Debak		Şam	
Selim Şihâb			
Fatik Şihâb		Bekfeya	
Mahfûz Tâlet		Emyun	
Anton Yazıcı			
Halil Berbarî	1885		
Esad Raşid		Kahire	Mısır Ordusunda Tabib Yüzbaşı
İlyas Sabâ			
Şakir El-Kayyim		Şam	
Circis Kefrûnî			
Yusuf Ebu Süleyman	1886	Zahle	
Emin Toma		El-Betrûn	
Halil El-Haik		Trablus	Trablus Belediye Tabibi
Levis El-Hâzen		Cûnye	
Anton Hayrullah		Cirân	
Hanna Davud		El-Betrûn	
İlyas El-Zehâr		Sayda	
Faiz Şihâb			
Selim Zâhir		Beşerrî	
Circis Trablusî		Meşgare	
Emin Felihan		Nablus	Hastahannede Tabib
Reşid Kablân		El-Betrûn	
Serkis Azûyan	1887	Adana	
Necib Berbur		Beyrut	
Necib El-Hürî		Cûnye	Kesrevan Kaza Tabibi
Yusuf Danyâl		Adana	
Manuyel Serkisyan		Antakya	Belediye Tabibi
Davud Selim		New York	
Necib Şâmiye		Şam	

BEYRUT VİLAYETİ'NDE AMERİKAN MİSYONER OKULLARI

Emin Faris	1888	New York	
Kevork Herkisyan		Halep	
İskender El-Kayyim		Aytenis	
Kalost Neccâryan		Maraş	
Mihail Hekobyan		Mezereh (Mezra) Harput	Belediye Tabibi
Habib Hammâm		Şiveyr	
Selim Eftimos	1889	Sayda	
Yusuf Gabriel		El-Feyyum (Mısır)	
Nasif Kavar		Ramallah	Tabib
Kâmil Luka		Hums	
İskender Livebs		Edinburg	
Süleyman Kevork İpilyan	1890	Kessâb	
Dores Biramyan		Larnaka	
Krikors Kerbed Camcıyan		Adapazarı	
Davud Cebran El-Hûri		Sıgbin	
Nahle Rebiz		Beyrut	
Selim Fransis Şimon		İskenderiye	
Mihail Abdu Acemî		Kahire	
İskender Sıman Levis		Şam	
Halil Abdu Berdan	1891	Vadi-i Şehrûr	
Necib Halil Ceml		Youngres New York	
Kablan Esad Haddâd		El-Bârûk	
Yusuf Yakub Hattâr			
Reşid Yusuf El-Dahdâh		Kefür	
Habib Cebran Kerem		Isvân (Mısır)	Mısır Ordusunda Mülazim-i Evvel
İlyas Basila Elyan		Johannesburg	
Abdulmesih Circis Masûr		Sanfransisko	
Nesîb Davud Berbâri	1892	Beyrut	
Meclî Mesud Cebbâre		Cedide Merciyûn	
Mihail Circis Hekim		Trablus	
Kostantin Nikola Halbî		Gazze	Belediye Tabibi
Afif Kostantin Afif		El-Mînâ (Trablus)	

Ali Süleyman İlmeddin		Baaklin	
Herman Güldürm		El-Astâne	
Hakî Şibli Ebellâ	1893	Beyrut	
Melkon Asadur Almayan		Berlin	
Reşid Selim Beddûr		New Jersey	
Mahmud Şibli Asâf		Niha	
Hanna Nime Azye		Burc-ı Safitâ	Safitâ Kaza Tabibi
Helal Yakub Farhi		Kahire	
Şükrü Tanos Barudî	1894	Aliye	
Lütfullah İlyas Haddâd		Gazze	İngiliz Hastahanesinde Tabib
Süleyman Hamd Hammâdî		Hamâ	
Necib Abdullah Debs		Muallaka-i Zahle	Beka' Kaza Kaymakamı
Emin Fahd Malûf		Kahire	Mısır Ordusunda Mülazim-i Evvel
Avedis Serkis Nakkaşyan		Adana	
Vedî Rızkullah Berbârî	1895	El-Mînâ (Mısır)	El-Mînâ Hastahanesinde Hekimbaşı
İbrahim Halil Ciebî		Remle	
Emin Murad Haddâd		Hayfa	
Hasan Mehmed Hammâdî		Garife	
Samuel El-Hürî İsa		Cedide Merciyun	
Circis Mihayil Rağib		Nâsıra	Belediye Tabibi
Esad Cermanos Avn		Muallakaü'd- Dâmûr	
Habib Ferhat Nasif		Cezzin	
Reşid İlyas El-Hürî	1896	Kab-İlyas	
Şükrü Abdu Deyb		Şam	
Nikogos Simon Kalciyan		İskenderun	Amerika Konsolosluğunda Tercüman
Tevfik Nasif Silom		Hama	
Necib Faris Şedîd		Kahire	Mısır Ordusunda Mülazim-i Evvel
İsber El-Hürî Circis Nasâr		Ayn Anûb	
Necib Eyub Ebellâ	1897	Sayda	
Kostantin Sikora		İzmir	
Anton Abdullah Sâlih		Hades-i Beyrut	
Edward Yakub Nofel		İskenderiye	

BEYRUT VILAYETİ'NDE AMERİKAN MİSYONER OKULLARI

Eczacılık Kısımından Mezun Olanlar ¹⁸			
Öğrencinin İsmi	Tarihi	Geldiği Yer	Yapmakta Olduğu İş
David Nahul	1875	Beyrut	Eczahane sahibi
Selim El-Halbi		Hama	
Numan Faris	1876	Hasbayâ	
Betras Şükrollah	1878	Beyrut	
Murad Barudî	1879	Beyrut	Eczahane sahibi
Naum Cihâmi		Beyrut	
Şükrü Arman	1881	Beyrut	Eczahane sahibi
Süleyman Küheyl	1882	Beyrut	Eczahane sahibi
Philip İbkaryos	1885	Kahire	Mütercim
Kostantin Eş-şedûdî		Beni Sivif (Mısır)	
İskender El-Kayyim		Aytenis	Doktor
İlyas Nimet Sâbit	1887	Beyrut	
Selim Saydah	1888	Nablus	Eczacı
Bağdasar Parsumyan	1889	Antakya	
Corci Ebu Şiar	1890	Şam	Külliye'de öğretmen, Eczahane sahibi
Davud Eftimos		Beyrut	Eczahane sahibi
Selim Haddâd		New York	Eczahane sahibi
Necib Sabra		Beyrut	Eczahane sahibi
Hakob Kerebed Camcıyan	1891	Kayseri	
Habib Habib Sâbâ		Beyrut	Eczahane sahibi
Necib Nime El-Kayyim		Beyrut	Külliye'nin Tıp Kısımında öğrenci
Nimet İlyas İlya	1892	Yafa	
Yusuf Abdu Bedran		Vâdi-i Şehrûr	
Antonyus İlyades	1893	El-Sivis (Mısır)	
Musa İskender Bezciyan		Ayntab	Amerikan Hastahanesi
İzidor Belidân		Safed	Eczahane sahibi
Kirkor Gazar Takyan		Talas	
Circis Mihail El-Hürî		Kesbâ	
Halil Nasif Mâzi		Kahire	
Samuel Tahman		Şam	
Emin Yuhanna Ebkaryos		Kahire	

¹⁸ BOA, ŞD, 2288/33, İef 1, s. 89-92.

ŞAMİL MUTLU

Nesib Yuhanna Ebkaryos		Berber (Sudan)	Mısır Ordusunda Mülazim-i Evvel
Fusyan Tortoles		Kanâ (Mısır)	
İsa Nikola Halbî		Şam	Yahudi Eczahanesi
Hazkayal Yusuf Robin		Kahire	Mısır Ordusunda Mülazim-i Evvel
Nahle Cebran Kerem		Vadi-i Halfa (Mısır)	
Ferid Mehmed Telhuk		Beyrut	
Şakir Nikola Daybe			
Abdu Abdullah Sûrâtî		Beyrut	Eczahane sahibi
George Kostantin Keşişo Kelo		Dimetoka	Belediye Eczacısı
Nesib Halil Malûf		Amerika	
Kostantin Nimet Sâbit	1896	Beyrut	
Halil Circis Haddâd		Gazze	Misyon Hastahanesi
İbrahim Halil Abdunnur		Manchester (İngilte.)	Tacir
George Mikalides		Kahire	
Nikola El-Hûrî Circis Nassâr		Safed	Scotland Mission'da Eczacı
Ermenâğ Nazaryan		Urfa	
İlyas Halil Yemîn		Beyrut	Eczahane sahibi
John Bulah	1897	Yafa	
Davud Ahmed Hammâdî		New York	
Necib Abdullah Saad		El-Mansûre (Mısır)	
Edward Nasr Garzuzî		Beyrut	
Corei Numan Merheç		Şam	Eczahane sahibi

BEYRUT VİLAYETİ'NDE AMERİKAN MİSYONER OKULLARI

İlmiye Kısmından Mezun Olanlar¹⁹

Öğrencinin İsmi	Tarihi	Geldiği Yer	Yapmakta Olduğu İş
İbrahim Hayrullah	1870	Amerika	
Yakub Sarûf		Kahire	İngiliz Misyon Hastahanesinde Tabib
Kayser Garib		Yafa	
İbrahim El-Musavver		Kahire	Mütercim
Naum Mağbûb		Kahire	Öğretmen
Selim Ebu Nâdir	1871	Yafa	Öğretmen
Esad Hayrullah		Beyrut	Amerikan Matbaasında Sekreter
Lütfullah Rızkullah			
Faris Sahyûn		Beyrut	Tıp Doktoru
Mesud Azurî		Ayn Anûb	Şûf Kaza Mahkemesi Üyesi
Abdunnur Abdunnur		Resû'l-Miten	Öğretmen
Selim Ferc		Tanta	
Beşâre Mensî		Brummâna	Hastahane Tabibi
Murad Azurî	1872	Sayda	Belediye Tabibi
İskender Atiyye		Beynu (Akkâr)	Vaiz
Fazlullah Avz Arabilî		Kirinya (Kıbrıs)	İngiliz Hükümeti Nezdinde Tabib
Davud Mişmâke		Lübnan	Lüban Askerî Tabibi
Emin Mağbûb		Kamağosta (Kıbrıs)	İngiliz Hükümeti Nezdinde Tabib
Emin Ebu Hâtir	1873	Zahle	Belediye Tabibi
Said El-Bestâni		Babedâ	Cerid-i Lübnan'da Gazeteci
Halil Hallâk			
Selim Hallâk		Hama	Eczacı
Circis El-Bast		İskenderiye	Gümrük Müfettişi
İbrahim Kefrunî			
Said Nâsirüddin		Kefr Miti	Tıp Doktoru
Murad Barudî	1874	Beyrut	Eczahane sahibi
Mihnâ Berekât		Amerika	Papaz
Ahnuh Hayât		Asyût (Mısır)	
Bestâvres Hayât		Asyût (Mısır)	Tacir Amerika Vis Konsolosu
Yakub Mellât		Babedâ	
Faris Nemr		Kahire	Gazeteci (Felsefe Doktoru)

¹⁹ BOA, ŞD, 2288/33, lef 1, s. 93-102.

ŞAMİL MUTLU

İskender Barudî	1875	Sûkû'l-Garb	Lübnan Hükümeti Protestan Taifesi üyesi ve Tabib
İlyas Haddâd		Trablus	Eczahane sahibi
Şâkir El-Hürî		Kahire	Mütercim
Selim Muslî		Kahire	Mısır Ordusunda Tabib ve Cerrah
Yusuf Zareb	1876	Remle	Öğretmen ve Vaiz
Halil Zeydan		Beyrut	Tacir
Cebr Zomit		Beyrut	Külliye'de Arapça Profesörü
Faris Mellât		Babedâ	Tıp Doktoru
Nikola Nemr		Kahire	Tıp Doktoru
Şükrü Ebu Taci	1877	Yafa	Tıp Doktoru
Melhem Habika		Bones Aires	Tacir
Halil El-Hayât		Zakazık	Öğretmen
İbrahim Zareb		Sûr	Belediye Tabibi
Halil Sabra		Kahire	Tacir
Esad Haddâd			
Halil Hayrullah	1878	El-Mansûre (Mısır)	Tıp Doktoru
İskender Debak		Şam	
Şâkir El-Dağî		Hasbaya	
Yusuf Selim		Şuyfat	Şûf Kazası Tabibi
Selim Saydah		Nablus	Eczacı
İbrahim Salîbî		Salt	Tabib
Vehbe Salîbî		Sûkû'l-Garb	
Circis Nassâr		Sûkû'l-Garb	Öğretmen ve Müdür Külliye'de
İskender Bestânî	1879		
Davud Selim		New York	
Davud İsa		Deyrû'l-Kamer	
Emin Felihan		Nablus	Hastahane'de Tabib
Philip Malûf		Ramallah	
Habib Cebûr	1880	Lenden	Tabib
Hanna Cebûr		Beyrut	Tabib
İbrahim Abdunnur		İskenderiye	Tacir
Circis Kefrûnî			
Halil Berbâri	1881		
İlyas Sâbâ			
Yusuf El-Hâtek	1882		
Anton Haddâd		Şikago	

BEYRUT VİLAYETİ'NDE AMERİKAN MİSYONER OKULLARI

Nime Şedid Yâfes		St. Paulo	Tacir
Davud Kurban		Sayda	Öğretmen
Nimet İlyas İlya	1883	Yafa	
Cebrail Haddâd		Kahire	Mısır Hükümeti Dahiliye Nezareti
İskender Şahin		Kahire	Matbaa sahibi Yazar
Naum Şikîr		Kahire	Mısır Hükümeti Harbiye Nezareti
Selim Şikîr		Cedide Merciyun	Öğretmen
Esad Kılarcı		Merakeş	Tacir
Yusuf Beştlî	1884	Kahire	Mısır Dahiliye Nezareti Mütercimi
Emin Faris		New York	
Yusuf Felihan		Yafa	
Selim Eftimos	1885	Sayda	
Yusuf Eftimos		Beyrut	Beyrut Belediyesi 1. Mühendisi
Davud Felihan		Şikago	
Selim Musavver		İskenderiye	Mısırdaki müfettiş
Samuel Hervatanyan		Astane	Amerikan Matbaasında
Reşid Rad	1886	Muallaka-i Zahle	Öğretmen ve Vaiz
Necib Saade			
Said Şikîr		Sevakın (Mısır)	Başkatib
Selim Kessâbî		Amerika	
Necib Mâzî		Kahire	Mecelletü'l-Lübnan'da Müdür
Fezûl Mağbgub		Atlanta	
Mehmed Ebu İzzeddin	1887	Beytû'd-dîn	Cinayet İstinaf Meclisinde Katip
Said El-Cerîdini			
Kablan Esad Haddâd		El-Bârûk	
Abdullah El-Hürî		Baltimor	Baltimor'da Tıp öğrencisi
Yusuf El-Hürî		Burc-ı Safita	Öğretmen
Habib Cebran Kerem		Isvân	Mısır Hükümetinde Tabib-Cerrah
Abdulmesih Circis Musavver		San Fransisko	
Levis Bedür	1888	New York	Tacir
Nesim Barbarî		Kahire	Mısır Hükümetinde Mütercim
Selim Haddâd		New York	Eczahane sahibi
Circis El-Hürî		Trablus	Öğretmen ve Vaiz
Halil Siyde		Şikago	Tacir
Ferc Şehâde		Halfâ (Mısır)	Mısır Ordusunda Mütercim
Anton Abdullah Salih		Hades-i Beyrut	
Necib Sabram		Beyrut	Eczahane sahibi

Necib Salîbî		New York	Brooklyn Hastahanesinde Tabib
Halil Ferîce		New York	
İlyas Salih Kenan			
Emin Fehd Malûf		Kahire	Mısır Ordusunda Tabib-Cerrah Mülazım
Melkon Asadur Almayan	1889	Berlin	
Tamer Beşûr		Amerika	
Selim İbrahim El-Hûrî		Brezilya	Tacir
Selim Hanûn El-Hûrî		Kahire	Dahiliye Nezaretinde Mütercim
Necib Rebiz		Pitsburg (Amerika)	
İbrahim Murad Zahir		Amerika	
Şükrü Tanos Barudî	1890	Aliye	
Lebib Betras Ceridîni		Kesfil (Amerika)	
Rızk Gantos Haddâd		Beyrut	Külliye'nin Tıp Kısımında öğrenci
Fazlu İsa El-Havrânî		Manchester	Tacir
Nesim İlyas Saade		New York	
Selim Faris Selim		Beyrut	Külliye'nin Tıp Kısımında öğrenci
Şükrü Süleyman Fahurî		Trablus	Vaiz ve Mütercim
Ferhûd Eyub Karban		Taberye	Öğretmen
Yusuf Bedûr	1891	New York	Eczacı
Kostantin Nimet Sâbit		Beyrut	
İskender Nikola Halbî		Beyrut	Külliye'de Tıp öğrencisi
Emin Habib Kesbânî		İngiltere	
Şükrü Halil Malûf		Beyrut	
Nesib Halil Malûf		Amerika	
Davud İlyas Yakub		Fledelfya	Jefferson'da Tıp öğrencisi
Said Ebu Cemrâ	1892	St. Louis	St. Louis'te Tıp öğrencisi
Melhem İbrahim Antonyus		Beyrut	Külliye'de Tıp öğrencisi
Halil Davud Sâbit		Beyrut	Külliye'de öğretmen
İsa Nikola Halbî		Şam	Yahudi Eczahanesi
Yusuf Şahin El-Hareke		Amerika	Amerika'da Asker
Reşid İlyas El-Hûrî		Kab-İlyas	
Şâkir Asâf Dağır		Sayda	Sanayi okulunda öğretmen
Tevfik Nasîf Silom		Hama	
Şehâde Abdullah Şehâde		Amerika	
Selim Yusuf Atiyye		Baltimor	Baltimor'da Tıp öğrencisi

BEYRUT VİLAYETİ'NDE AMERİKAN MİSYONER OKULLARI

Emin İbrahim Yusuf		Fledelfya	Jefferson'da Tıp öğrencisi
Beşür İlyas Beşür	1893	Trablus	Öğretmen
Eyub Circis Sâbit		Baltimor	Baltimor'da Tıp öğrencisi
Nesim Nikola Sıbaa		Trablus	Tacir
İbrahim Halil Abdunnur		Manchester	Tacir
Nesib Kelyantes Felbizes		Sevakın (Mısır)	Sıhhiye İdaresinde
Davud İbrahim Kâtibe		Beyrut	Külliyeye'de Tıp öğrencisi
Beytro Şibli Ebila	1894	Beyrut	
Nesib Yusuf Bedr		Beyrut	Külliyeye'de öğretmen
İskender Fransis Haddâd		Kahire	
İskender Mecîd El-Hûrî		Muallakâü'd-damûr	
Necib İlyas Şahin		Kahire	Yazar
Hanna Mihail Fevâz		Melborn	
Süleyman Ebu İzzeddin	1895	Demenhûr (Mısır)	Demiryolu işleri
Aziz Davud El-Hâc		Beyrut	Külliyeye'de Tıp öğrencisi
Simson Benderli	1896	Beyrut	Külliyeye'de Tıp öğrencisi
Necib Süleyman İlmeddin		Baaklin	
Philip Cebûr Kâtren		Kahire	
İlyas Circis Marya		Trablus	Tacir
Halil Circis Mecaas		Şiveyr	Öğretmen
Enis Tanos El-Barûdî	1897	Ayn El-Remâne	
Nesib Murad Cebûr		Mersin	Öğretmen
Arif Emin Cerîdini		Şuyfat	
Faris Yakub El-Hûrî		Beyrut	Külliyeye'de öğretmen
Boles Kazma El-Havli		Beyrut	Külliyeye'de öğretmen
Alfred Livens		Brummana	Brummana'da öğretmen
Vehrem Kırkor Yakubyan		Kahire	

Zaman içerisinde gelişmesini sürdüren Suriye Protestan Koleji'nin 1911 tarihinde sahip olduğu gayr-i menkuller: Hamidiye Mahallesi'nde toplamı 212 bin zırâ tutan arsalar üzerinde 10 parça okul binası, 4 oda, 1 rasathane, 5 odalı 2 katlı ev, 1 ahır, 3 hastahane binası, 12 dükkân ve üstünde 12 oda olmak üzere hatırı sayılır bir gayr-i menkule sahip olmuştur²⁰. Suriye Protestan Koleji 1911

²⁰ Resmen tasdik edilmiş bu mülkler için bkz. BOA, ŞD, 2800/7; BOA, İrade Hariciye, 2 B. 1329/18; İrade Hariciye, 4 R. 1331/20; BEO, 295552; DH. İD, 117/45; DH. İD, 163/22.

tarihinde Osmanlı Devleti tarafından Presbyterian Board adına kaydı tashihe resmen kabul edilmiştir²¹.

Abstract

AMERICAN MISSIONARY SCHOOLS IN THE BEIRUT PROVINCE AND THE SYRIAN PROTESTAN COLLEGE

This paper deals with the American missionary schools, which became the focus of the American protestan missionary activities early in the 19th century and Syria Protestan College (Beirut American University) founded to serve this end.

Keywords: Beirut, Missionary, Protestan Schools, American University, Syria Protestan College, Presbyterian Board, New York.

²¹ BOA, *Kilise Defteri*, nr.6, s.7-8. BOA, *HR. HMŞ. İŞO*, 71/1-8.

KENDİ KAYNAĞINDAN İTTİHAT VE TERAKKİ CEMİYETİ

Mahir AYDIN*
Filiz CENGİZ**

Özet

Osmanlı Devleti'nin çöküşünde yetki tanığı olan İttihat ve Terakki Partisi, 30 yıllık toplumsal beklentiyi, 1908'de gerçekleştirir. 1891 yılında başlayan çalışmalar, 1906'da yoğunluk ve ciddiyet kazanır. Cemiyetin Merkez Kurulu, Paris'ten gönderdiği mektuplarla, yurt içinde ve yurt dışında geniş bir örgütlenmeye girişir. Son derece gizli, titiz ve özverili bir çalışma döneminden sonra da, Paris'teki loş bir apartman dairesinden, İstanbul'un yaldızlı sarayına ulaşmayı başarır. Bu yazıda; cemiyetin 25 Mart 1906-10 Kasım 1907 tarihleri arasında Paris'ten gönderdiği 430 mektuptan seçilmiş bilgilerin değerlendirilmesi yapılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Abdülhamit, İslam Birliği, Osmanlılık, Osmanlı Terakki ve İttihat Cemiyeti, Şura-yı Ümmet, Türk Birliği.

2008 yılı, Meşrutiyet Anayasası'nın ikinci kez uygulamaya konuluşunun, 100. Yıl Dönümü. Bu nedenle birçok yerde, konu ile ilgili etkinlikler düzenlemekte ve Türkiye toplumu için, yüz yıl öncesinden sonuçlar çıkarılmaya çalışılmaktadır. Bu yazı da, aynı nedenlerden dolayı kaleme alınmıştır.

* Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü;
mahiraydin2023@gmail.com

** MA; filizcengiz_1453@hotmail.com